

20-Fevral, 2026-yil

**UYUSHGAN JINOYATCHILIKNING KRIMINALISTIK TAVSIFI VA
XUSUSIYATLARI.**

Narzullayev Amirbek

Qashqadaryo yuridik texnikumi

o‘qituvchisi amirbeknarzullayev@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada uyushgan jinoiy guruhlar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning kriminalistik tavsifi yoritilgan. Shu kabi kriminalistik xususiyat nafaqat jinoyatlarni tergov qilishda isbotlanishi balki, zarur bo‘lgan jinoiy faoliyat belgilarining tipik xususiyatlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni, shuningdek, jinoyatni isbotlashda amalga oshiriladigan elementlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlar izohlangan. Tergovchilar va tezkor xodimlar uyushgan jinoiy faoliyatning kriminalistik mohiyatini ochib berilishi va uni tegishli alohida turiga xos bo‘lgan tipik kriminalistik ma‘lumotlar bilan solishtirishi bayon etilgan. Shuningdek, jinoiy guruh faoliyatining jinoyat ishi bo‘yicha tergovning dastlabki bosqichida tezkor-qidiruv, tergov va ekspert vazifalarini o‘z vaqtida va samarali hal qilishga yordam beradigan kriminalistik usullari va vositalaridan foydalanishi ifodalangan. Tergovchi va tezkor xodimlar uyushgan jinoiy guruhlarini so‘roq qilishda tergov vaziyatlarini aniqlashda kriminalistik xususiyatlari yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *Kriminalistika xarakteristika, Isbotlash predmeti, Jinoyatlarning kriminalistik tavsifi”, “Elita” jinoyati, “Soya” tuzilmalar, Kriminalistik tekshiruv usullari.*

**КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСОБЕННОСТИ
ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ**

Нарзуллаев Амирбек Алишерович

Преподаватель юридического техникума Кашкадарьинской

Аннотация. *В данной статье представлена криминологическая характеристика преступлений, совершаемых организованными преступными группами. Описаны структура, виды, характеристика криминалистической характеристики организованной преступности, содержание криминалистической характеристики. Объясняется такой криминологический признак не только доказуемостью при расследовании преступлений, но и сведениями о характерных признаках признаков преступной деятельности, а также сведениями об элементах, реализуемых при доказывании. Утверждается, что следователи и оперативники будут выявлять криминалистическую природу организованной преступной деятельности и сопоставлять ее с типичными криминалистическими данными, характерными для соответствующего конкретного вида. Также выражено использование криминалистических методов и средств, помогающих своевременно и эффективно решать задачи оперативного розыска, следствия и экспертизы на*

20-Fevral, 2026-yil

начальной стадии расследования деятельности преступной группы. Выделены криминалистические особенности расследования расследований организованных преступных групп следователями и оперативниками.

Ключевые слова: *Криминологическая характеристика, Предмет доказывания, Криминологическая характеристика преступлений», «Элитное» преступление, «Теневые» структуры, Криминалистические методы расследования.*

KIRISH

Zamonaviy kriminalistika nazariyasi va amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, uyushgan guruhlar faoliyatning har qanday turini tekshirishning muvaffaqiyati ko‘plab omillarga bog‘liq. Xususan, tergovchining nafaqat uyushgan jinoiy faoliyatning umumiy belgilarini aniqlash va to‘g‘ri baholash qobiliyati to‘g‘risida, shu bilan birga, aniq sodir etilgan qilmishning jinoiy-huquqiy belgilari, isbotlash predmetiga kiritilgan faktik ma‘lumotlarni to‘plash va baholash. Tergovchilar va tezkor xodimlar uyushgan jinoiy faoliyatning kriminalistik mohiyatiga to‘laqonli kirib borishi kerak, uni tegishli alohida turiga xos bo‘lgan tipik kriminalistik ma‘lumotlar bilan solishtirishi kerak. Shuning uchun uyushgan jinoiy faoliyatning umumiy tipik kriminalistik belgilari va uning alohida turlarini bilish bunday jinoyatlarni ochish va tergov qilishda ishtirok etuvchi tergovchilar va tezkor xodimlarning kasbiy mahorat darajasini belgilovchi muhim xususiyatdir.

Shu munosabat bilan uyushgan jinoiy faoliyatning kriminalistik tavsiflari masalasini ko‘rib chiqishga to‘xtalib o‘tish, xususan, bunday tushunchaning mavjudligiga, shuningdek, ushbu xususiyat uyushgan jinoiy guruh tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning ayrim turlari va guruhlari kriminalistik belgilaridan qanday farq qilishi kerakligiga to‘laqonli qonuniy aniqlik kiritish zarur. “Jinoyatlarning kriminalistik tavsifi” atamasi fanda qirq yildan ko‘proq vaqt oldin paydo bo‘lgan. U tezda etakchi kriminalistika olimlarining e‘tirofiga sazovor bo‘ldi va sud ekspertizasi ilmiy apparati arsenaliga mustahkam kirdi. Amalda barcha kriminalistikaga oid o‘quv qo‘llanmalarining “Kriminalistik tekshiruv usullari” bo‘limiga jinoyatning alohida turlarining kriminalistik xususiyatlari kiradi.

Uyushgan jinoyatchilikning asosiy sabablari-jamiyatdagi iqtisodiy va siyosiy beqarorlik, aholining barcha qatlamlarini va hokimiyat tuzilmalarining barcha darajalarini, huquqiy bazaning nomukammalligini o‘zlashtirgan huquqiy nigilizmdir. Hokimiyat “Elita jinoyati” qo‘lida bo‘lishi aholining hokimiyatga bo‘lgan ishonchini qonun tufayli yo‘qolishiga sabab bo‘lmoqda. Ko‘pincha vaziyatni barqarorlashtirish uchun mahalliy, tarqoq, kechikkan harakatlar amalga oshirilmoqda, bu esa mazmunli natijalarga olib kelmayapti. Sababi uyushgan jinoyatchilikka qarshi samarali kurash strategiyasining yo‘qligidan dalolatdir. Davlatning iqtisodiy sohada nazorat funksiyasining sezilarli yo‘qotilishi noqonuniy foyda olish uchun kuchli “soya” tuzilmalarini shakllantirishga yordam beradi. Bularning barchasi bozorda ustun bo‘lgan “soya” tuzilmalari ekanligiga olib

keladi. Bugungi kunda qonun ushbu hodisaning mezonlari, belgilari va chegaralarini ochib beradigan “uyushgan jinoyatchilik” tushunchasining to‘liq, aniq, asosli ta’rifiga ega emas²⁰.

Ma’lumki, “Jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari” iborasini birinchi marta sobiq ittifoq kriminalist olimi A.N.Kolesnichenko qo‘llagan. A.N. Kolesnichenko, barcha xususiy usullar uchun umumiy bo‘lgan eng muhim qoidalar qatoriga “ushbu turdagi jinoyatlarning umumiy kriminalistik belgilari” kirishini yozgan. Bundan tashqari, u “jinoyatlarning ham kriminalistik xususiyatlari umumiy belgilarga ega” ekanligini ta’kidladi.²¹ Shuningdek, belarusiyalik kriminalist olim L.A. Sergeev jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari haqida birinchi batafsil fikrni berdi va uning qatoriga jinoyat sodir etish usullari; jinoyatlar sodir etilgan sharoit va vaziyatning o‘ziga xos xususiyatlari; jinoiy tajovuzning bevosita obyektlari, jinoyatning subyektlari va subyektiv tomoni bilan bog‘liq holatlari; muayyan turdagi jinoyatlarning boshqa jinoyatlar bilan aloqadorligi va jinoiy javobgarlikka tortilmaydigan alohida ammo ayrim obyektiv belgilarga ko‘ra ushbu jinoyatlarga o‘xshash harakatlar; ushbu ko‘rsatilgan holatlar o‘rtasidagi munosabatlarga o‘z hissasini qo‘shdi.²²

TAQDIIQOT NATIJALARI

Uyushgan jinoiy guruh tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning kriminalistik tavsifi bu jinoyat turining xarakterli belgilari to‘g‘risidagi o‘zaro bog‘langan ma’lumotlar tizimidir. Qabul qilingan ma’lumotlarda aks ettirilgan tipik xususiyatlar jinoyat ishi bo‘yicha tergovning dastlabki bosqichida tezkor-qidiruv, tergov va ekspert vazifalarini o‘z vaqtida va samarali hal qilishga yordam beradigan kriminalistik usullari va vositalaridan foydalanishni belgilaydi. Jinoyatlar kriminalistik xususiyatlarining turi (guruhi) ning mazmuni muayyan jinoyat toifasining tergov xususiyatlariga tegishli bo‘lgan isbotlash predmetining barcha elementlarini qamrab oladi. Kriminalistika xarakteristikasi mohiyatiga ko‘ra isbotlash predmetining o‘zi jinoyat tarkibining jinoiy-protsessual aksi bo‘lgan kriminalistik proyeksiyasi hisoblanadi.

Kriminalist olim I.A. Vozgrin takidlashicha kriminalistik xususiyatlaridan tashqari, tergov metodologiyasi tuzilmasida “isbotlash predmetining xususiyatlarini tavsiflash uchun boshqa o‘rin yo‘q”.²³ Shuni ta’kidlash joizki, kriminalistik xususiyatlar tuzilmasini yaratishda mualliflar, albatta, isbotlash predmeti (aniqlanishi va isbotlanishi kerak bo‘lgan holatlar)ga tayanishadi, biroq shuni tan olish kerakki, kriminalistika xarakteristikasining mazmuni isbotlash predmeti mazmunidan ancha boydir. Bu kriminalistik xususiyat nafaqat

²⁰ Меретуков Г.М “Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, совершаемых организованными преступными группами” Краснодар-2010.

²¹ Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: Автореф. дисс. д-ра юрид. наук. Харьков, 1967. С. 16.) .

²² Лозовский Д.Н. Отдельные вопросы криминалистического анализа организованной преступной деятельности // Криминалистика и судебно-экспертная деятельность в условиях современности. 2016. С. 75.)

²³ Возгрин И.А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений. СПб, 1993. Ч.4. С.27.)

jinoyatlarni tergov qilishda isbotlanishi (aniqlanishi) zarur bo‘lgan jinoiy faoliyat belgilarining tipik xususiyatlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni, balki isbotlashda amalga oshiriladigan elementlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni ham o‘z ichiga olishi bilan izohlanadi. Masalan, jinoyatlarning alohida turlari va guruhleri kriminalistik xususiyatlari tarkibiga jinoyatning tipik izlari haqidagi isbotlash predmetiga ham, jinoyat tarkibiga ham kiritilmagan, kerakli holatlarni aniqlash va isbotlash vositasi bo‘lgan ma‘lumotlar kiradi.

Bu uyushgan jinoiy guruh faoliyatining juda katta qatlami bo‘lib, uni o‘rganmasdan uyushgan jinoiy guruhning tuzilishi, shakllanishi, uning a‘zolari o‘rtasidagi munosabatlarning xususiyatlarini tushunish va isbotlash deyarli mumkin emas. alohida jinoyatlarni sodir etish holatlari, jinoyatlarning turiga qarab farqlanishi mumkin. Masalan, mulkka nisbatan qilingan jinoyatlarni izohlashda unsurlar tarkibiga tajovuzning tipik obyektlarining xarakteristikasi va ularni himoya qilish shartlari, guruhli jinoyatlarda - guruh izohi kiradi. Uyushgan guruh tomonidan sodir etilgan jinoyatlarni kriminalistik izohlashda ularning ushbu turdagi jinoiy faoliyatni amalga oshirish uchun maxsus tuzilgan va yaxshi tashkil etilgan jinoiy uyushmalar tomonidan sodir etilganligi haqidagi ma‘lumot alohida ahamiyatga ega.

Zamonaviy kriminalistik adabiyotida ushbu muammoning alohida dolzarbligi ta‘kidlanadi: yaxlit jinoiy tuzilmalar sifatida uyushgan guruhlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning kriminalistik izohini ishlab chiqish. Yaxshi tuzilgan barqaror jinoiy guruhlarining tarkibi o‘zida oddiy a‘zolari tashkil qilmay, balki ijtimoiy xavfni oshiradigan, yangi xususiyatlarga ega bo‘lganlardan iborat bo‘lib, ularni fosh qilishni qiyinlashtiradi. O‘z navbatida, A.I. Gurovning qayd etishicha, bu xususiyatlar uyushgan jinoiy guruhlar belgilarining elementlar ro‘yxatiga alohida (biz o‘ylaymizki, asosiylaridan biri) element sifatida kiritilishini belgilaydi.²⁴ Bundan tashqari, uyushgan jinoiy faoliyatning tarkibi va mazmuni uyushgan jinoiy guruh tomonidan sodir etilgan aniq jinoyatlar yig‘indisi bilan chegaralanib qolmay, balki jinoiy guruh hayotini ta‘minlashga qaratilgan keng ko‘lamli faoliyatni o‘z ichiga oladi. Bu uyushgan jinoiy guruh faoliyatining juda katta qatlami bo‘lib, uni o‘rganmasdan uyushgan jinoiy guruhning tuzilishi, shakllanishi, uning a‘zolari o‘rtasidagi munosabatlarning xususiyatlarini tushunish va shu bilan birga boshqa jinoyatlarni sodir etish holatlarini isbotlash deyarli mumkin emas.

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, uyushgan jinoiy faoliyatning kriminalistik xususiyatlari quyidagi elementlarni o‘z ichiga olishi lozim:

- uyushgan jinoiy guruhning (birlashmalarning, jamoalarning) tipik belgilari to‘g‘risidagi ma‘lumotlar;
- uyushgan jinoiy guruh manfaatlarining asosiy yo‘nalishlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlar;
- uyushgan jinoiy guruh tarkibida jinoyat sodir etishning tipik usullari to‘g‘risidagi ma‘lumotlar;
- iz hosil qilish mexanizmining tipik xususiyatlari haqida ma‘lumot;

²⁴ Возгрин И.А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений. СПб, 1993. Ч.4. С.27.)

20-Fevral, 2026-yil

- uyushgan jinoiy guruh tarkibida jinoyat sodir etilgan joy, vaqt va muhitning tipik belgilari to‘g‘risidagi ma‘lumotlar;

- uyushgan jinoiy guruh tomonidan sodir etilgan jinoyatlar qurbonlarining tipik shaxsiy xususiyatlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlar;

- jinoiy faoliyatning uyushgan jinoiy guruh tomonidan sodir etilgan, uyushgan jinoiy guruhning tirikchiligini ta‘minlashga qaratilgan aniq jinoyatlardan tashqarida bo‘lgan tipik tarkibiy elementlari haqida ma‘lumot;

XULOSALAR

Xulosa qiladigan bo‘lsak, uyushgan jinoiy guruh tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning kriminalistik xususiyatlari jinoyatning ushbu turdagi xarakterli belgilari to‘g‘risidagi o‘zaro bog‘liq va o‘zaro aloqador ma‘lumotlar tizimidir. Qabul qilingan ma‘lumotlarda aks ettirilgan tipik xususiyatlar jinoyat ishi bo‘yicha tergovning dastlabki bosqichida tezkor-qidiruv, tergov va ekspert vazifalarini o‘z vaqtida va samarali hal qilishga yordam beradigan kriminalistik usullari va vositalaridan foydalanishni belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jinoyatlarni tergov qilish metodikasi. Toshkent-2017. O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi. 184-b. Maruzalar kursi. Mualliflar jamoasi.

2. Kriminalistika darslik. Toshkent-2018. Mualliflar jamoasi.

3. Криминалистика: Олий укув юртлари талабалари учун дарслик Муаллифлар: Ф-Абдумажидов ва бошк- ~ Т.: “Адолат”, 2003 - 362 б.3.2.

4. Меретуков Г.М “Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, совершаемых организованными преступными группами” Краснодар-2010. С. 212.)

5. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: Автореф. дисс. д-ра юрид. наук. Харьков, 1967. С.16.)

6. Лозовский Д.Н. Отдельные вопросы криминалистического анализа организованной преступной деятельности // Криминалистика и судебно-экспертная деятельность в условиях современности. 2016. С. 75.)

7. Возгрин И.А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений. СПб, 1993. Ч.4. С.27.)

8. Зуев С.В. Обеспечение безопасности «Защищаемых лиц» по делам о преступлениях, совершаемых организованными группами и преступными сообществами (преступными организациями) // Вестник ЮУрГУ. 2016. №7 (266). – С. 49-53.

9. Лозовский Д.Н. Некоторые аспекты использования криминалистических методов в процессе противодействия организованной преступной деятельности // Общество и право. – 2015. – № 2 (34). – С. 257-262.

10. Пантюхина Г.А. Взаимодействие следователя и оперативных сотрудников при расследовании преступлений по делам организованных преступных групп // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2014. – № 5. – С. 58-61.